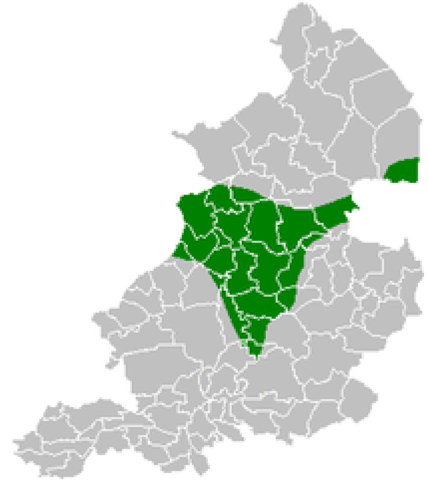
WIKIPEDIA

Sallands

Het **Sallands** is een streektaal die tot de Nedersaksische taal behoort. Sallandse dialecten worden voornamelijk gesproken in het westen van de provincie Overijssel, behalve in de Kop van Overijssel, waar men varianten van het Stellingwerfs spreekt. De dialecten uit het oosten van Overijssel vormen het Twents. Het Sallands wordt gesproken in het historische Salland, met uitzondering van Hellendoorn, Nijverdal en Holten. Deze dorpen hebben nauwe banden met Twente en het dialect klinkt er meer Twents dan Sallands. Het Kampers, gesproken in en rond Kampen, wordt wel tot het Sallands gerekend. Het taalgebied, dat Raalte min of meer als middelpunt heeft, omvat ook randgebieden van Drenthe en Gelderland. Het dialect met absoluut gerekend de meeste sprekers is het Zwols.

Het Nedersaksisch, en het daaronder vallende Sallands, wordt door Ethnologue als aparte taal gezien en heeft de ISO 639-3-code `sdz`.



Het Sallands taalgebied (groen) valt voornamelijk in Overijssel en verder in het zuiden van Drenthe en het noordoosten van Gelderland. Het witte gebied rechts is Duitsland.

Inhoud

Klankverschijnselen

Kenmerkend voor het Sallands is dat het in de klinkerverschijnselen sterk is beïnvloed door het Nederlands, meer in het bijzonder de Hollandse dialecten van de zeventiende eeuw. Deze invloed noemt men de Hollandse expansie. Deze invloed deelt het Sallands met het Veluws, Urkers, Stellingwerfs, Gronings, Drents en gebieden in de Achterhoek. Het Twents en delen van de Achterhoek waren hierin behoudender. Kenmerkend zijn de *oe* voor de oudere *oo* (Sallands *goed* tgov. Twents *good*), de *ie* voor de *ee* (Sl. *niet*, Tw. *neet*) en de *uu* voor de *oe* (Sl. *huus* "huis", Tw. *hoes*). Dit laatste verschijnsel komt echter niet consequent voor: een "muis" heet zowel in het Sallands als in het Twents een *moes*. Dit is een belangrijk verschil met bijvoorbeeld het West-Veluws, waar elke *oe* in een *uu* is veranderd en het dus ook *muus* is. Woorden waarin de *oe* in een *uu* is veranderd nemen trapsgewijs naar het oosten af. Kenmerkend is tevens de *ä* (/æ/) klank in bepaalde woorden: pläselik, mäken. Deze *ä* houdt het midden tussen de ae (èè) en de a. In Genemuiden klinkt deze klank echter net wat anders, namelijk als een heldere open e (/Ɛ/) zoals in het woord pet. Het verschil is klein, maar wel aanwezig[1]. Deze klank wordt ook wel als æ geschreven. De ä wordt ook wel eens in de woorden dat en markt geschreven, maar klinkt hier eerder als een e.

Umlaut

Het Sallands heeft als alle Saksische dialecten umlaut ondergaan in de woorden met een Oudgermaanse lange *ô*; hierbij heeft bovendien een verandering plaatsgevonden volkomen analoog aan de mutatie van *oo* naar *oe*. Hierdoor klinkt het Oudgermaanse **grônaz* "groen" nu als *gruun* of *gruujn* (tegenover het Twentse *greun*). Ook heeft het Sallands umlaut in de verkleinwoorden, waardoor het zich aansluit bij het Veluws en Twents en het zich onderscheidt van het Stellingwerfs en Drents. Een "boekje" wordt een *bukie(n)* of *boekien*, een "bakje" een *bäkkien* of *bakkien*, een "hondje" een *hunnechie(n), hontien* of `*huntie(s).*

Verschillen

Verschillen tussen de verschillende Sallandse dialecten zijn er overduidelijk. Meestal zijn ze oost-west georiënteerd en laten ze van het westen naar het oosten een toenemende afstand van de Nederlandse standaardtaal zien.[2][3] Dit geldt in het bijzonder voor de *e*. Zo spreekt men in Kampen (het Kampers) *beter* hetzelfde uit als het standaardnederlandse *beter*, rond Zwolle (het Zwols) en Deventer (het Deventers) is dat *baeter* (*bèèter*), en in de rest van Salland *better*. Dit geld voor vrij veel woorden met een *e* in Salland. In het westen van Salland en op de Veluwe spreekt men de *e* vaak hetzelfde uit als in het standaardnederlands, langs de IJssel, het westen van het Vechtdal en in het midden van Sallands als *ae* (*èè*) en verder naar het oosten als *è*. Woorden als eten en lepel worden in het westen van Salland zoals in het standaardnederlands uitgesproken, rondom Zwolle en Deventer als *aeten* en *laepel* en tegen Twente aan als *etten* en *leppel*. Een vaste regel is het echter niet. Een woord als *spreken* wordt bijvoorbeeld in zowel het westen als in het midden van Salland als *spraeken* uitgesproken en in het oosten van Salland als *sprekken*. In het oosten van het Vechtdal zegt men *spreken* echter zoals in het standaardnederlands. Een soortgelijk verschijnsel komt ook voor in de verleden tijd van dit soort werkwoorden. In het westen van Salland wordt *gesproken* uitgesproken als *espreuken*, in het midden als *espräöken*[4] en in het oosten van Salland als *esprökken*. Ook dit is echter geen vaste regel, in zowel het westen als in het midden van Salland zegt men *evleungen* voor gevlogen, terwijl er *evläöngen*[5] wordt gezegd in het oosten van Salland. Dit soort isoglossen lopen door het hele Nedersaksische taalgebied en volgen niet een bepaalde regel.

In het westen van Salland kent men maar twee woordgeslachten, terwijl de dialecten tegen de Twentse taalgrens wel drie geslachten behouden hebben. Een ander opvallend verschil doet zich in het noorden van het Sallandse taalgebied voor: in en om Kampen en Zwolle laat men de *h* weg. Dit verschijnsel loopt verder naar het noorden door tot Urk en Hoogeveen. In het zuidwesten van Sallands spreekt men de *h* wel uit.

In de steden Kampen, Zwolle en Deventer kent men een brouwende uitspraak van de *r*, die volkomen beperkt is gebleven tot de steden. In de noordoostelijke hoek van Salland (bijv. Dedemsvaart en omgeving) is de uitspraak gerelateerd aan het Zuiddrents. Veelal eindigen verkleinwoorden op *-ien* (*meissien*, *jonchien*, *pannechien*, *vrouwchien* etc.). Ook de *ô*-achtige klank wordt *ao* zoals in *zwaar* = *zwaor*, *daar* = *daor*). *Bij*, *wij*, *zij*, *hij* worden met een *i'j* uitgesproken (korte i met een j).

Het noordwesten van Overijssel heeft geen eenheidsmeervoud. De grens hiervan loopt ongeveer vanaf het noorden van de Veluwe naar Zwolle en vervolgens via het Zwarte Water naar het noorden. Ten westen van deze isoglosse is het dus *wi'j werken*, ten oosten *wi'j werkt*. [6] In de plaatsen Vollenhove, Kampen, Genemuiden en Hasselt wordt de 2e persoonsenkelvoud (jij) gemaakt met de uitgang -en waar de rest van het Sallands -t heeft. In deze plaatsen wordt het dus *ie drieven*, in bijvoorbeeld Raalte *ie drieft*. Tevens wordt er ten westen van Zwolle onder andere *kinders* en *eiers* gezegd waar de rest van Salland *kinder* en *eier* heeft. Daarnaast wordt kinders in het westen als /kindərs/ gezegd, in het oosten juist /kɪndər/.

In de gebieden boven ruwweg Wijhe, Heino, Dalfsen, Ommen en Hardenberg wordt de verleden tijd in enkelvoud op -de of -te gevormd: *ik speulde*, in de overige gebieden op -en: *ik speulden*. In een samenstellingen van zelfstandige naamwoorden wordt in de gebieden ten noorden van de benoemde

plaatsen de verbinding op -e gemaakt: *krant**e**bak*, *(h)ond**e**(h)ok*. Ten zuiden op -en: *krant**en**bak*, *(h)ond**en**(hok)*.[7]

Enkele verschillen in het Sallands zijn hieronder weergegeven.[8]

Kampen	Zwolle	Wijhe	Deventer	Raalte	Dalfsen	Ommen
Eten	Aeten	Aeten	Aeten	Etten	Etten	Etten
Jöör [9]	Jöör	Jaor	Jöör	Jaor	Jaor	Jaor
Beter	Baeter	Better	Baeter	Better	Better	Better
Lepel	Laepel	Laepel	Laepel	Leppel	Leppel	Leppel
Spraeken	Spraeken	Spraeken	Spraeken	Sprekken	Sprekken	Sprekken
Mee	Mee/met	Mee/met	Mee/met	Mee/met	Mee/met	Met
(H)i'j[10]	(H)i'j	Hi'j[11]	Hee	(H)i'j	(H)i'j	(H)i'j
Zi'j	Zi'j	Zi'j	Zee	Zi'j	Zi'j	Zi'j

Taalverlies, cultivatie etc.

Naar het dialectbehoud van het Sallands is geen diepgaand onderzoek gedaan. Wel is de algemene indruk dat het Sallands meer onderhevig is aan taalverlies en in minder hoog aanzien staat dan het Twents. In 2005 bleek dat 62,9% van de inwoners van West-Overijssel (met het Zuiddrents taalgebied) thuis Sallands of Nederlands en Sallands sprak tegenover 61,6% in Twente. Dit is zelfs het hoogste percentage in het hele Nederlands Nedersaksisch taalgebied. Het kunnen spreken van de taal lag op 73%, variërend van redelijk (14,2%) tot zeer goed (34,5%). Dit ligt iets lager dan het Twents. 45,6% las het Sallands frequent, van wekelijks tot maandelijks.[12]

De taal wordt hier en daar door gelegenheidsschrijvers en -dichters en regionale muziekbands gecultiveerd. De Hellendoornse dichteres Johanna van Buren had een Sallands-Twents overgangsdialect (het *Helderns* ofwel Hellendoorns) als moedertaal maar dit werd op schrift vertwentst, omdat ze in een Twentse krant publiceerde.[13] Een Sallandse dialectmuziekgroep die een nationale hit scoorde was het duo Höllenboer, maar deze hit (*Busje komt zo*) was Nederlandstalig. In 2011 werd echter een nieuwe band Bökkers bekend met een album dat geheel in Sallands gezongen is. In 2013 kwam de opvolger, "De Neuze", die een regionale hit werd. De band heeft ondertussen verscheidene albums uitgebracht en de band geniet grote bekendheid op voornamelijk het platteland van Overijssel. In Zwolle, juist de plaats waar het Sallands het snelst verdwijnt, is er een redelijk actieve dialectkring, die onder meer cursussen Zwols aan de volksuniversiteit geeft.

Externe links

- De Gelijkenis van de Verloren Zoon in het Zwols (http://www.meertens.nl/books/winkler/zwolle.html)
- Idem, in het Deventers (http://www.meertens.nl/books/winkler/deventer.html)

Bronnen, noten en/of referenties

1. De taal van Overijssel: Genemuiden, detaalvanoverijssel.nl
2. http://www.detaalvanoverijssel.nl
3. https://www.meertens.knaw.nl/kaartenbank/bank/kaarten
4. De äö ligt tussen de *aa* en *uhhh*. In feite is het een gerekte ö maar de klank ligt lager in de keel.

5. De äö ligt tussen de *aa* en *uhhh*. In feite is het een gerekte ö maar de klank ligt lager in de keel.
6. [http://www.detaalvanoverijssel.nl/plaats/id:19 Over de taal van Zwolle]. Geraadpleegd op 15 mei 2020.
7. DE DIALECTOMETRISCHE INDELING VAN OVERIJSSEL
8. http://www.detaalvanoverijssel.nl
9. Öö door brouwende r, deze brouw r is volledig tot de steden beperkt gebleven.
10. Een korte i gevolgd door een j.
11. Rondom Deventer en Wijhe wordt de h wel uitgesproken, in de rest van Sallands vaak niet.
12. Henk Bloemhoff, *Taaltelling Nedersaksisch (2005)*, 2005
13. Nijen Twilhaar, Jan (2003), *Taal in stad en land: Sallands, Twents en Achterhoeks*, Den Haag: Sdu uitgevers

Streektalen in Nederland en Vlaanderen	
Westerlauwers Fries:	Aasters · Hindeloopers · Kleifries · Noordhoeks · Schiermonnikoogs · Westers · Woudfries · Zuidwesthoeks
Nedersaksisch en Friso-Saksisch:	Drents · Gelders-Overijssels (Achterhoeks · Sallands) · Urkers · Gronings · Stellingwerfs · Twents · Twents-Graafschaps · Veluws · Schokkers †
Nederfrankisch en Friso-Frankisch:	Amelands · Bildts · Brabants · Hollands (Utrechts-Alblasserwaards · Zuid-Hollands) · Kleverlands · Limburgs · Oost-Vlaams · Stadsfries · West-Fries · West-Vlaams · Zeeuws · Zuid-Gelders